

Somijas plāni pārveidot valsts publisko sektoru un sabiedrības reakcija

Avoti: Somijas informācijas vietnes un zemeunvalsts.lv

Somijas valdība plāno līdz 2031. gadam pārveidot visu valsts publisko sektoru par mākslīgā intelekta – MI - sistēmu, un šī reforma varētu pārveidot sabiedriskos pakalpojumus, kā arī samazināt tūkstošiem sabiedriskajā sektorā strādājošo darbinieku skaitu. Šādu ieceri intervijā laikrakstam *Helsingin Sanomat*, kas pirmais ziņoja par valdības ilgtermiņa plāniem, izklāstīja Somijas Finanšu ministrijas pastāvīgais sekretārs Juha Majanens.

Kā norāda Juha Majanens, valsts, pašvaldības un labklājības pakalpojumu apgabali pakāpeniski pāries uz kopīgu MI platformu, kurā tiks izmantoti tirgū pieejamie spēcīgākie mākslīgā intelekta modeļi. Šī platforma ir paredzēta plaša publiskās pārvaldes uzdevumu loka atbalstīšanai un produktivitātes paaugstināšanai visos valdības dienestos. J.Majanens laikrakstam *Helsingin Sanomat* uzsvēra, ka mākslīgais intelekts kļūs par publiskās pārvaldes pamatu līdz nākamā parlamenta sasaukuma beigām 2031. gadā.

Darbinieku skaita samazināšana

Paredzams, ka šī pāreja samazinās darbinieku skaitu visā publiskajā sektorā. Juha Majanens paskaidroja, ka liela daļa samazinājuma notiks dabiskas darbinieku mainības ceļā, neaizvietojojot tos strādājošos, kuri dosies pensijā. Tomēr viņš arī atzina, ka daļa publiskā sektora darbinieku zaudēs darbu, jo MI pārņems uzdevumus, ko iepriekš veica cilvēki.

Finanšu ministrija lēš, ka reformas palielinās publiskā sektora produktivitāti par vismaz 20%. Pēc J.Majanena teiktā, mērķis ir nodrošināt ilgtermiņa finansējumu Somijas labklājības valstij apstākļos, kad demogrāfiskais spiediens un publiskās finanses turpina radīt izaicinājumus valdības izdevumiem.

Politiskās partijas arvien biežāk norāda uz mākslīgo intelektu kā nākotnes ietaupījumu avotu. Bijušais premjerministrs Juha Sipilā uzskata, ka mākslīgais intelekts varētu nodrošināt ietaupījumus līdz pat 8 miljardiem eiro, ziņo *Iltta-Sanomat*. Centra partija prognozē produktivitātes pieaugumu 1,5 miljardu eiro apmērā nākamā parlamenta sasaukuma laikā, savukārt

Sociāldemokrātiskā partija MI veicinātus efektivitātes pasākumus ir iekļāvusi savos fiskālajos plānos.

Arodbiedrību un politiķu bažas

Šis paziņojums izsauca tūlītēju reakciju no arodbiedrības *Union Pro*, kas pārstāv daudzus publiskā sektora speciālistus.

Arodbiedrība brīdināja, ka valdības uzsvars uz taupību rada risku vājināt sabiedriskos pakalpojumus un izdarīt pārmērīgu spiedienu uz darbiniekiem.

"Mākslīgā intelekta izmantošana pati par sevi ir saprātīga, taču pašlaik tā tiek virzīta galvenokārt taupības nolūkos," paziņojumā norādīja *Union Pro* prezidents Niko Simola. "Tajā pašā laikā tiek ignorēta ietekme uz darbiniekiem un sabiedriskajiem pakalpojumiem."

Arodbiedrība uzsvēra, ka MI būtu jāievieš, lai uzlabotu produktivitāti un pakalpojumu kvalitāti, nevis lai kalpotu par attaisnojumu darbinieku skaita samazināšanai. Tā arī brīdināja, ka publiskajā pārvaldē mākslīgais intelekts jāizmanto īpaši piesardzīgi, jo lēmumi bieži skar pilsoņu juridiskās tiesības, vienlīdzīgu piekļuvi pakalpojumiem un sensitīvas personīgās informācijas apstrādi.

Somijas Kreisā alianse arī aicināja politikas veidotājus gatavoties plašākām izmaiņām darba tirgū. Parlamenta deputāte Džesija Jokelainena sacīja, ka Juhas Majanena vērtējums atspoguļo reālistisku ainu par MI ietekmi uz nodarbinātību, pat ja daudziem tas šķiet satraucoši. Viņa norādīja, ka Somija nav izstrādājusi pietiekamu politiku, lai sagatavotos liela mēroga izmaiņām darba tirgū, un aicināja uz plašāku politisku diskusiju par to, kā būtu jāapliek ar nodokļiem MI radītā ekonomiskā vērtība. Džesija Jokelainena uzsvēra, ka valsts nodokļu sistēma joprojām lielā mērā balstās uz darbaspēku, lai gan tehnoloģijām un datiem ir arvien lielāka loma bagātības radīšanā. Deputāte arī ierosināja izpētīt veidus, kā aplikt ar nodokļiem MI veikto darbu, un atkārtoti aicināja stiprināt ienākumu drošību, tostarp ieviest pamatienākumu, līdztekus paplašinot mūžizglītības iespējas, lai palīdzētu darbiniekiem pielāgoties tehnoloģiskajām izmaiņām

Kuras profesijas Somijas publiskajā sektorā aizstās vispirms?

Finanšu ministrijas plāns paredz, ka mākslīgais intelekts pamatā aizstās cilvēkus administratīvajos un klientu apkalpošanas uzdevumos. Visvairāk apdraudētās amatu kategorijas ir datu

ievades un lietvedības speciālisti. Dokumentu apstrāde, arhīvu vadība un standartizētu iesniegumu reģistrācija valsts un pašvaldību iestādēs tiks pilnībā automatizēta.

Arī Finanšu un grāmatvedības asistenti ir aizstājami, jo rēķinu apstrāde, algu aprēķini, nodokļu deklarāciju pirmreizēja pārbaude un budžeta atskaišu sagatavošana būs MI uzdevums.

Klientu atbalsta operatori - pirmā līmeņa komunikāciju - tālruņa zvanus, e-pastus, čatus - labklājības apgabalos un pašvaldībās pārņems MI asistenti.

Pabalstu un licenču administratori - standarta pabalstu, piemēram, bērnu kopšanas vai bezdarbnieka pabalstu, un vienkāršu atļauju pieteikumu izvērtēšana, kur lēmumu pieņemšana balstās uz skaidriem matemātiskiem kritērijiem notiks ar MI palīdzību. Savukārt, tādi speciālisti kā ārsti, medmāsas un sociālie darbinieki netiks aizstāti, taču MI pārņems viņu administratīvo darbu, piemēram, slimības vēstures rakstīšanu un vizīšu plānošanu, lai viņi varētu veltīt vairāk laika tiešam darbam ar pacientiem.

Kā Somijas iedzīvotāji vērtē savu veselības un sociālo datu uzticēšanu mākslīgajam intelektam?

Somijas sabiedrība vēsturiski ļoti uzticas valsts pārvaldei un tehnoloģijām, taču bažas par datu drošību un ētiku joprojām ir augstas. Saskaņā ar Somijas Inovāciju fonda *Sitra* veikto pētījumu Somijas iedzīvotājiem ir satraukums par privātumu. Somi ir piesardzīgi pret to, ka viņu sensitīvos medicīniskos datus varētu apstrādāt ārvalstu komerciālie MI modeļi, kā piemēram, ASV uzņēmumu tehnoloģiju rīki. Sabiedrība pieprasa stingru Eiropas vai vietējo MI modeļu izmantošanu. Iedzīvotāji izteikuši stingru vēlmi saņemt vairāk informācijas par to, kā tieši MI ietekmē viņu dzīvi un kā algoritmi pieņem lēmumus. Somi uztraucas arī par iespējamajām kļūdām un diskrimināciju. Pastāv bailes, ka MI sistēmas varētu pieņemt netaisnīgus lēmumus par pabalstu piešķiršanu vai nepareizi diagnosticēt veselības problēmas. Tāpēc Somija patlaban aktīvi ievieš Eiropas Savienības Mākslīgā intelekta akta - *AI Act* - prasības un veido drošas testa vides – t.s.

sandboxes, lai pirms platformas palaišanas garantētu pilnīgu dabas aizsardzību un pilsoņu tiesības.

Līdzīgas mākslīgā intelekta platformas citās Eiropas valstīs

Somija nav vienīgā, kas tiecas pēc "digitālās suverenitātes", taču tās plāns līdz 2031. gadam izveidot *vienotu, kopīgu platformu* visam publiskajam sektoram ir viens no radikālākajiem. Citviet Eiropā vērojamas līdzīgas tendences. Vācija, Polija, Spānija un Nīderlande ir oficiāli apņēmušās savā valsts pārvaldē integrēt tieši Eiropā izstrādātas, tā dēvētās suverēnās MI sistēmas. Mērķis ir pilnībā atteikties no atkarības no ASV tehnoloģiju milžiem un nodrošināt, ka valsts dati "nepamet" Eiropas Savienības jurisdikciju. Polija aktīvi attīsta savus atvērtā koda valodas modeļus, piemēram, *PLLuM* un *Bielik*, kas pielāgoti tieši valsts pārvaldes vajadzībām.

Eiropas Komisija arvien stingrāk pieprasa jutīgākajos sektoros, piemēram, aizsardzībā un veselības aprūpē, publiskajos iepirkumos dot priekšroku Eiropas mākoņpakalpojumu un MI sniedzējiem. Šis Somijas projekts līdz 2031. gadam kalpos kā galvenais eksperiments visai Eiropai.